

A VAJIDASÁGI SZLOVÁK IRODALOM 1980-BAN

RONCSÁK ALEKSZANDÁR

A vajdasági szlovák irodalom múlt évi terméséből négy könyvre szeretnénk felhívni a figyelmet. Josef Klátik *A hattyú anatómiája* (Anatomia labute) és Miroslav Dudok *Pecset* (Pečat) című verseskötetére, Ján Kopčok *Sebhelyek* (Jazvy) című kisregényére és Miroslav Demák elbeszélésgyűjteményére, a *Svéd házikókerá* (Švédske domky). Mind a négy könyv az újvidéki Obzor Könyvkiadó gondozásában jelent meg.

Josef Klátik, költő és festőművész, 1949-ben született Stara Pazován. Képzőművészeti főiskolát végzett Pozsonyban. Az újvidéki Obzor Könyvkiadó műszaki szerkesztője. *A hattyú anatómiája* a szerző negyedik verseskötete, mely az első háromhoz viszonyítva úgyszólván semmi újat nem hoz. Az ilyen verseket és köteteket az emberek gyakran idegenkedve olvassák, vállvonogatva, ritkán és akkor is szorongva veszik kezükbe, elmarasztató kézlegyintéssel visszautasítják, mondván, ők ugyan nem értenek ebből semmit. Ezek után joggal merül fel a kérdés: valóban érthetetlen a modern költészet ilyen változata? A kérdésre egyértelmű „nem”-mel kell válaszolni, vagyis inkább a modern költészet jelentésrétegeiről, többértelműségéről kell elgondolkodni. Ha így közelítjük meg, akkor nem utasíthatjuk el Klátik költői világát. Klátik versei szójátéokra épülő ellenversek. Egyik értelmezője, V. Hronec, helyesen állapította meg, hogy ez a költészet nyelvi megfelelője annak, amit a festészetbe (pl. Salvador Dalinál) a létező tárgyak közötti szurrealista viszony jelöl.

A képzőművészet és a költészet szoros kapcsolatát figyelhetjük meg Klátiknál. De azt is el kell mondani, hogy Klátik elsősorban festő és csak azután költő, Míg versei sokszor a be nem fejeztség érzését keltik bennünk, addig festményei, rajzai és egyéb képzőművészeti alkotásai egy szilárd, befejezett egységet alkotnak. Ezek a versek vázlatoknak tűnnek Klátik festményeihez. Asszociációi egy síkba hozzák az időt. Például az ilyen versszakban;

amenhotep fáraó
dobján
a sápadt mona lisa
dobol az öreg armstrong
zenéjének ütemére

Még egyszer hangsúlyozzuk: Klátik elsősorban képzőművész, és verseit ennek számbavételével kell olvasnunk. Legjobb lenne verseinek olvasásával egy időben megnézni néhány festményét, rajzát is. Így kerül-nénk közel művészi világához, és talán a képzőművészet és az irodalom közötti kapcsolat további tanulmányozásához is adatokat gyűjthetnénk.

Miroslav Dudok 1952-ben született Erdővégen (Erdevik). Költő. A szlovák nyelv és irodalom tanára. Tanársegéd az újvidéki egyetemen. Harmadik verseskötete, a Pecset (Pečat), az első kettő bizonytalan ihletettségehez képest, világosan körvonalazott költői világról ad képet. Dudok most már kerüli a bizonytalan, határozatlan, több értelmű kifejezéseket és megnevezéseket. M. Harpán Dudok verseiben az ironikus magatartást véli felfedezni. Ez azonban csak néhány versre jellemző. Minden versét „a valóság határozott átélése, átérzése és annak a régi közmondásnak az idézése (jellemzi), mely szerint minden ember a maga szerencséjének a kovácsa” (V. Hronec). Dudok versei rövidek, tömörök. Gyakran használ alliterációt. Az ember elvész, eltölpül a szobrok, edények, tárgyak, az aszfalt birodalmában, világában, ahonnan még a kutyák is fejvesztve menekülnek. Mindezeken a tárgyakon „közönséges emberi színek”, és mégis idegenek az ember számára, mert csak színt adhatott nekik, de lelket már nem lehelhetett beléjük.

Ján Kopčok 1929-ben született Petrőcön. A Belgrádi Egyetem Természettudományi karán diplomált 1953-ban. Az Obzor Könyvkiadó szerkesztője. Eddig két drámája és egy mesegyűjteménye jelent meg. Írással ritkán jelentkezik. *Sebhelyek* (Jazvy) című kisregényéért érdemelte ki a *Novy život* folyóirat díját. A történetet Jeszenyin egyik versének részlete vezeti be:

Pergessétek, napok, a régi rokkát.
Az idők rendjén
nem fordíthatok.
Magammal dűlőre sosem jutok hát?
Kedves-magamnak
idegen vagyok.

(Rab Zsuzsa fordítása)

Ahogy a napok pergetik a régi rokkát, úgy jelennek meg előttünk a második világháború képei. Egy egység frontátörésének történetén keresztül nyerhetünk bepillantást a népfelszabadító háború világába. A

kisregényre a drámai feszültség jellemző, mely abban a jelenetben éri el csúcspontját, amikor egy megtépázott fán a varjak arra várakoznak, hogy megszűnjön a puskaropogás, hogy a tűzszünetben rászállhassanak a hullákra, majd a következő lövéssorozat ismét várakozásra készíti őket. Később a katonákat már jobban idegesítik a varjak, mint az ellenség. A lélektani ábrázolás és leírások is éppen ezeken az oldalakon a legmeggyőzőbbek.

Miroslav Demák 1948-ban született Stara Pazován. Költő, drámaíró és elbeszélő. A *Novy život* folyóirat szerkesztője. Két verseskötet és két meséskönyv után a *Svéd házikók* (Švédske domky) című elbeszélésgyűjteménnyel jelentkezett. Demák hősei leginkább egyetemisták, az ő gondolatvilágukat tárja fel, sokszor ironikusan. Ezek a hősök az életet színháznak veszik, és úgy is próbálnak élni: „Jó idők voltak. Gyakran neveltünk. De nem a világon. A világot nem akartuk kinevetni. Csak ugratni akartuk. És nem akartunk semmi különlegeset sem csinálni. Csak egy kicsi, ici-pici színházat.” (Színház) A játék során felkavart kedélyeket mindig lecsillapítja egy üveg jó hideg sör vagy Coca-Cola. Végül is az derül ki, hogy „az ember erősebb és okosabb, mint hinnénk. Olyan erős és okos, hogy a szakadék végeit legendával köti össze, s mint hídon, átmegy rajta, tudva, mire való a szép illúzió és mi az értelme.” (Színház)

AZ ÉJSZAKA FARKASPOFÁJÁBA CSAPÓDÓ FÜSTHOMOK

JOZEF KLÁTIK

hártypapírdobozban a homokból ujjal rámutatni
a tücsökciripelésre

az órák rózsás énekéhez egy csepp könnyet lopni
amikor a fogkefe táncot lejt az egyiptomi éjszakában
a szájüregben

az mind ugyanaz
mint amikor az álcázott gyökerek
rozsdájával átmart
hullámrózsának légszakálla nő

kérges tenyerek zenekara felett
fekete frakkos kések lógnak

légketrecek hobbant gyufák

levetik lyukas zoknijukat
 mintha lenne miből
 az ollók közötti csupasz kréta
 a piramis homloka alatti fehér húsing kópiája
 bűzlik a sivár sivatagban
 mint a hisztéria macskaprotézisével kísért könnycsepp
 farkas ébreszti a ködöt
 még mielőtt a sólanc mögött a kakas
 harmadszor felkukorékolna
 álmodban üldöz az elhamvasztott pók kék pecsétje
 a dühvel megpecsételt élő rovarimitáció
 hajad fényében széttiporja idődet
 csak az etika szerint ismeri
 a cigaretta azbeszt-térdét

MIROSLAV DUDOK VERSEI

SZÍNEK

Hallgattam csupasz teled
 Kis éji zenéjét
 Tenyered alatt olvadt a dér
 Tenyered hűlt mert átadta
 Melegét
 Azonban
 Nem jegyezhettem fel
 A hangjegyeket és a szüneteket
 A szobrokon
 Az edényeken és a tárgyakon
 Közönséges emberi színek

A VERS

A szív mélyébe
 Hatolni Szomjasan az éjben
 Fekete vért inni

Megemészteni a búzt
Rabságából kimenteni a szavat

A KÖLTŐ HALÁLA

Még hallani azt a zenét
A réteken mint a vers
Megdermedt az álom

A toll már megírta
Az öröklét testamentumát

ARTMANNI VARIÁCIÓK

MIROSLAV DEMÁK

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy egyetem (az egyetem kultusza elmaradott vidéken, kiváltképpen a szülők körében, igen elterjedt), azon belül, ki tudja, hány kar, azon belül pedig rengeteg fickó meg csaj.

A többit már sejthetik. Most pedig figyeljenek csak oda... ne, ne oda, hanem két ujjnyival balra, arra a szalmasárga valamire. Mintaszerű szalmasárga kupac, nem? Neve rendkívül prózai: Hans Carl Artmann. Ó, dehogya, semmi köze ahhoz a költőhöz. Ez a Hans Carl Artmann nem írt verseket. Csinos ficsúr volt, a csajok csak úgy ragadtak rá. Ugyan minek vesződött volna még versekkel is. De tudott gitározni. Ez igen. Olyan szépen játszott hangszerén, hogy azt Paganini sem csinálta volna különben annak idején, ha a hegedű helyett a gitárt választja.

Az első csaj, aki megszedítette Hansot, valamennyivel idősebb volt nála. A csaj feje tele volt mítoszokkal, álmokkal, kabalákkal... Talán nagy varázsló akart lenni. Hansnak kellett volna betöltenie a médium szerepét ebben a kísérletben. Már azon gondolkozott, mi lesz belőle: Ozirisz, Belzebub vagy kentaur. Mindez úgy végződött, hogy elcsábította egy másik boszorkány, éppen amikor Orpheusszá kellett változnia. Azóta a kollégái Orfinak

hívták. Nem volt ellene semmi kifogása. És nem is volt rá ideje, annyira lekötötték a csaj kézzelfogható bájai. Mindez megfelelt Orfinak, mert már kamaszkorában nagy szexmesternek számított.

Orfi mester gyorsan meguntta ezt a csajt, pedig az úgy sugározta a meleget, mint valami hőtároló kályha. De minek meséljem tovább. Meguntta, barátaim, meg bizony. Addig-addig, hogy felfordult benne a kissáml. Tanulni akar, vagy fúrómester lenni?

Ezen elgondolkozott. Sokáig fél lábon ugrált, hümmögött, és kétszer annyi tőkehalat megevett, mint egyébként. Végül is dadalmasan felkiáltott:

— Unalmas ez így. Új csaj után kell néznem.

Szétnézett a nagyvilágban, és kifogott egy hosszú lábú, hosszú hajú csajt: Janát.

Amikor megmondta Janának, hogy tetszik neki, a csaj azt válaszolta: ó, igen.

Egyiküknek sem volt kifogása a másik ellen. Elégedettek voltak mindketten. Szóval, járni kezdtek.

Hans Carl Artmann halálosan komolyan vette a dolgot. Nem járt többé a haverokkal a sarki sörözőbe. És csak Janának gitározott, igaz, ritkán, de annál sűrűbben látták őket tollaslabdázni. Mellesleg szólva, nem játszott jól, de ez nem zavarta, ellenben Jana mindig nagyon belemelegedett a játékba.

Valódi idill. Különösen később.

A két galamb már terveket szőtt a jövőt illetően. Befejezik tanulmányaikat, kapnak lakást, s jöhetnek a srácok. Azoknak az építészeknek a módjára terveztek, akik egy háromemeletes ház tervéből kifelejtették a végét. No de, tudják maguk, hogyan megy ez, ha nem, hát én nem mondom el.

Hans Carl Artmann serpenyő után kutatott csendes, otthoni szobácskájukban, amikor Jana, halotthalvány arccal berontott:

— Baj van — hebegte a hasát fogva.

Orfi kész volt. A vér a fejébe szökött stb... Felcsinálta a lányt, gondolta, gyereket meg még nem akart. És Jana sem.

Néhány nap múlva beigazolódtott félelme. Kapcsolatuk viharossá vált. Hans csalódottnak érezte magát. A szex sem volt már olyan, mint régen. Hans mondta, hogy az elővigyázatosság miatt van így. Jana nem látta oly sötétnek a dolgot. Hans értette is, hogy miért. Jana valójában egy kis kurva volt, aki hasznos szeretett volna húzni az adott helyzetből. Amikor látta, hogy Orfi nem áll kötélnek, elkezdett másokkal is szórakozni.

Közeledett a nyár. Hans és Jana a lépcsőnkön ültek. Kentet szívtak, amit Hans ösztöndíjának utolsó dinárjaiért vásárolt. Június volt, nagy hőség.

Janán rövid szoknya és blúz feszült. Alatta semmi. A blúz Jana forró testéhez tapadt, lábai pedig szinte teljes hosszúságukban kikandikáltak a szoknya alól. Hansnak úgy tűnt, hogy Janának sokkal nagyobbak a mellei, mint gondolta. Beleszívott a cigarettába, és halálos komolysággal megszólalt:

— Tetszel nekem.

Jana felkacagott. A blúz még jobban megfeszült a testén. Hans nem tudta, kacérkodik-e vagy rajta nevet. A második lehetőséget választotta.

— Te egy buta liba vagy — mondta, s valamivel távolabbra húzódott.

Jana nyugodtan cigizett tovább, s lábait úgy helyezte, hogy a járókelők azt lássák, ami a legjobban érdekli őket.

Érdeklődőkben nem volt hiány. Egy vörös képű megállt Jana előtt, és odavetette:

— Nem megyünk valahová lehűlni, galambom?

— Akár felmelegedni is — válaszolt Jana, majd Orfi felé inett, és rákacsintott. Szia, Orfi, te, aki félsz az alvilágtól.

Az ismeretlen megveregette a csaj fenekét, majd ellibegtek a híd felé. Hans Carl Artmann nagyobb érdeklődés nélkül nézett utánuk. Nem tudta, kell-e valamit cselekednie. Hát csak cigizett tovább. Amikor azonban eldobta a cigarettavéget, mintha a vilám csapott volna bele. Felugrott, és utánuk eredt. Már messze jutottak, Hans pedig, pokolian beszarva, utánuk kiáltott:

— Te kurva, legalább a cigimet add vissza!

R. A. fordításai